

4. HAFTA

HOŞ GELDİNİZ

ALT BAŐLİKLER

Pekiştirmeli Sözlere Yazılışı • Soru Eki mi / mi / mu / mü'nün Yazılışı

Ek Fiilin Yazılışı • Hece Yapısı ve Satır Sonunda Kelimelerin

Mastarlara Gelen Eklerin Yazılışı • Bölünmesi

Fiil Çekimi ile İlgili Yazılışlar • Alıntı Kelimelerin Yazılışı

Bulunma Durumu Eki • Ünsüz Türemesi

ile'nin Yazılışı • Ünsüzlerin Nitelikleri

Bağlaç Olan ki'nin Yazılışı • Ünlü Daralması

Bağlaç Olan da / de'nin Yazılışı •

- Genel Ağda Kullanılan Dil

PEKİŞTİRMELİ SÖZLERİN YAZILIŞI

Sıfat veya zarf görevindeki pekiştirmeli sözler bitişik yazılır:

apaçık, apak, büsbütün, çepeçevre, çırılçıplak, dümdüz, düpedüz, gömgök, güpegündüz, kapkara, kupkuru, masmavi, mosmor, paramparça, sapasağlam, sapsarı, sırlıklam, sırsıklam, sipsivri, yemyeşil vb.

EK FİİLİN YAZILIŞI

Eklenerek yazıldığında baştaki i düşer. Eklendiği kelimenin ünlüleri kalın olsa da -ken zarf-fiil ekinin ünlüsü ince kalır:

başlayacak-ken (başlayacak iken), çalışıyor-ken (çalışıyor iken), durgun-ken (durgun iken), okur-ken (okur iken), olgun-ken (olgun iken), uyur-ken (uyur iken), yazar-ken (yazar iken); geliyor-ken (geliyor iken), gülmüş-ken (gülmüş iken), öğretmen-ken (öğretmen iken) vb.

iken, ünlüyle biten kelimelere bitişik olarak yazıldığında araya y ünsüzü girer ve başındaki i ünlüsü düşer:

evde-y-ken (evde iken), okulda-y-ken (okulda iken), okumakta-y-ken (okumakta iken), yolda-y-ken (yolda iken) vb

MASTARLARA GELEN EKLERİN YAZILIŞI

-ma / -me ile biten mastarlardan sonra -a / -e, -ı / -i eklerinden biri geldiğinde araya y koruyucu ünsüzü girer:

 çalışma-y-a, darılma-y-ı, kalaylama-y-a, okuma-y-a; görme-y-i, gülme-y-i, sevme-y-e, silme-y-i vb.

FİİL ÇEKİMİ İLE İLGİLİ YAZILIŞLAR

-a / -e, -acak / -ecek, -ayım / -eyim, -alım / -elim, -an / -en vb. eklerden önce gelen ünlü veya ekin geniş ünlüsü söyleyişe bakılmaksızın a / e ile yazılır:

başlaya, gelmeye; başlayacağım, gelmeyeceksin; başlayayım, geleyim; başlayalım, gelmeyelim; başlayan, gelmeyen vb.

BULUNMA DURUMU EKİNİN YAZILIŞI

Bulunma durumu eki (-da/-de/-ta/-te) getirildiği kelimeye bitişik yazılır:

devede (deve-de) kulak, yolda (yol-da) kalmak, ayakta (ayak-ta) durmak, işte (iş-te) çalışmak vb.

Yurtta sulh, cihanda sulh. (Atatürk)

BULUNMA DURUMU EKİNİN YAZILIŞI

ile, ayrı olarak yazılabildiği gibi kelimelere eklenerek de yazılabilir.
ile, ünsüzle biten kelimelere bitişik olarak yazıldığında i ünlüsü düşer ve büyük ünlü uyumuna uyar:

 bulut-la (bulut ile), çiçek-le (çiçek ile), kuş-la (kuş ile) vb.

ile, ünlüyle biten kelimelere bitişik olarak yazıldığında araya y ünsüzü girer ve başındaki i ünlüsü düşer:

 arkadaşı-y-la (arkadaşı ile), çevre-y-le (çevre ile), sürü-y-le (sürü ile), yapı-y-la (yapı ile) vb.

BAĞLAÇ OLAN Kİ'NİN YAZILIŞI

Bağlaç olan ki ayrı yazılır: *bilmem ki, demek ki, kaldı ki vb.*

*Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.
(Atatürk)*

Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer.

Birkaç örnekte ki bağlacı kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır:

belki, çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki. Bu örneklerden çünkü sözünde ek aynı zamanda küçük ünlü uyumuna uymuştur.

BAĞLAÇ OLAN DA/DE' NİN YAZILIŞI

Bağlaç olan da / de ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar:

 Kızı da geldi gelini de. Durumu oğluna da bildirdi. Sen de mi kardeşim? Güç de olsa. Konuşur da konuşur.

BAĞLAÇ OLAN DA/DE' NİN YAZILIŞI

Bağlaç olan da / de ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne

Kızı
kard

Ayrı yazılan da / de hiçbir zaman ta / te biçiminde yazılmaz:

- ❖ *Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var (Gidip te gelmemek var, gelip te görmemek var değil)*

Ya sözüyle birlikte kullanılan da ayrı yazılır: *ya da*

Da / de bağlacını kendisinden önceki kelimedenden kesme ile ayırmak yanlıştır:

- ❖ *Ayşe de geldi (Ayşe'de geldi değil). Kitabın kapağına da dikkat et (Kitabın kapağına'da dikkat et değil).*

de mi

SORU EKİNİN YAZILIŞI

Bu ek gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar:

 *Kaldı mı? Sen de mi geldin? Olur mu? İnsanlık öldü mü?
Soru ekinden sonra gelen ekler, bu eke bitişik olarak yazılır: Verecek misin? Okuyor muyuz? Çocuk muyum? Gelecek miydi? Güler misin, ağlar mısın?*

Bu ek sorudan başka görevlerde kullanıldığında da ayrı yazılır:

 Güzel mi güzel! Yağmur yağdı mı dışarı çıkamayız.

SORU EKİNİN YAZILIŞI

Bu ek gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar:

Kaldı mı? Sen de mi geldin? Olur mu? İnsanlık öldü mü?

Soru ekinden sonra gelen ekler, bu eke bitişik olarak yazılır: Verecek misin? Okuyor muyuz? Çocuk muyum? Gelecek miydi? Güler misin, ağlar mısın?

Bu ek sorudan başka görevlerde kullanılır:

Güzel mi güzel! Yağmur yağdı mı?

Birleşik fiillerde mi soru eki iki kelimenin arasına da gelebilir:

❖ *Vaz mı geçtin?*

HECE YAPISI VE SATIR SONUNDA KELİMELERİN BÖLÜNMESİ

Türkçede kelime içinde iki ünlü arasındaki ünsüz, kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:

 a-ra-ba, bi-çi-mi-ne, in-sa-nın, ka-ra-ca vb.

Kelime içinde yan yana gelen iki ünsüzden ilki kendinden önceki ünlüyle, ikincisi kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:

 al-dı, bir-lik, sev-mek vb.

Kelime içinde yan yana gelen üç ünsüz harften ilk ikisi kendinden önceki ünlüyle, üçüncüsü kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:

 alt-lık, Türk-çe, kork-mak vb.

Batı kökenli kelimeler, Türkçenin hece yapısına göre hecelere ayrılır:

 band-rol, kont-rol, port-re, prog-ram, sant-ral, sürp-riz, tund-ra, volf-ram vb.

HECE YAPISI VE SATIR SONUNDA KELİMELEİN BÖLÜNMEİ

Burasını ilk defa görüyormuş gibi duvarlara, perdelere, möblelere, eşyalara bakıyor, hayret ediyordu. Bütün bu muhitte Türk hayatına, Türk ruhuna ait bir gölge, bir çizgi bile yoktu. Birden Bursa'daki çocukluğunun geçtiği babaevini hatırladı; sofada rahat ve beyaz örtülü divanlar vardı.

(Ömer Seyfettin)

İlk heceden sonraki heceler ünsüzle başlar. Bitişik yazılan kelimelerde de bu kurala uyulur:

 ba-şög-ret-men, il-ko-kul, Ka-ra-os-ma-noğ-lu vb.

HECE YAPISI VE SATIR SONUNDA KELİMELERİN BÖLÜNMESİ

Burasını ilk defa görüyormuş gibi duvarlara, perdelere, möblelere, eşyalara bakıyor, hayret ediyordu. Bütün bu muhitte Türk hayatına, Türk ruhuna ait bir gölge, bir çizgi bile yoktu. Birden Bursa'daki çocukluğunun geçtiği babaevini hatırladı; sofada rahat ve beyaz örtülü divanlar vardı.

(Ömer Seyfettin)

İlk hecede
kurala uy

Ayırmada satır sonunda ve satır başında tek harf bırakılmaz:

..... u-
çurtma değil,

.....uçurt-
ma;

..... müdafa-
a değil,

..... müda-
faa;

erde de bu

HECE YAPISI VE SATIR SONUNDA KELİMELERİN BÖLÜNMESİ

Burasını ilk defa görüyormuş gibi duvarlara, perdelere, möblelere, eşyalara bakıyor, hayret ediyordu. Bütün bu muhitte Türk hayatına, Türk ruhuna ait bir gölge, bir çizgi bile yoktu. Birden Bursa'daki çocukluğunun geçtiği babaevini hatırladı; sofada rahat ve beyaz örtülü divanlar vardı.

(Ömer Seyfettin)

İlk heceden sonraki
kurala uyulur:

 ba-şög-ret-m

Kesme işareti satır sonuna geldiğinde yalnız kesme işareti kullanılır;
ayrıca çizgi kullanılmaz.

..... Edirne'

nin...

..... Ankara'

dan...

..... 1996'

da...

e bu

ALINTI KELİMELERİN YAZILIŞLARI

Alıntı kelimelerin yazılışlarıyla ilgili bazı noktalar aşağıda gösterilmiştir:

1. Çift ünsüz harfle başlayan Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konulmadan yazılır: *francala, gram, gramer, gramofon, grup, Hristiyan, kral, kredi, kritik, plan, pratik, problem, profesör, program, proje, propaganda, protein, prova, psikoloji, slogan, snop, spiker, spor, staj, stil, stüdyo, trafik, tren, triptik vb.*

Bu tür birkaç alıntıda, söz başında veya iki ünsüz arasında bir ünlü türemiştir. Bu ünlü söylenişte de yazılışta da gösterilir: *iskarpın, iskele, iskelet, istasyon, istatistik, kulüp vb.*

2. İçinde yan yana iki veya daha fazla ünsüz bulunan Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan yazılır: *alafranga, apartman, biyografi, elektrik, gangster, kilogram, orkestra, paragraf, telgraf vb.*

ALINTI KELİMELEİN YAZILIŞLARI

3. İki ünsüzle biten Batı kökenli alıntılar, ünsüzler arasına ünlü konmadan yazılır:

film, form, lüks, modern, natürmort, psikiyatr, seks, slayt, teyp vb.

4. Batı kökenli alıntılarının içindeki ve sonundaki g ünsüzleri olduğu gibi korunur:

*biyografi, diyagram, dogma, magma, monografi, paragraf, program;
arkeolog, demagog, diyalog, filolog, jeolog, katalog, monolog,
psikolog, ürolog vb.*

Ancak fotoğraf ve topoğraf kelimelerinde g'ler, ğ'ye döner.

ALINTI KELİMELERİN YAZILIŞLARI

Aşağıdaki durumlarda Batı kökenli kelimeler özgün biçimleri ile yazılırlar:

1. Bilim, sanat ve uzmanlık dallarında kullanılan bazı terimler: *andante* (müzik), *cuprum* (kimya), *deseptyl* (eczacılık), *quercus*, *terminus technicus* (teknik terim) vb.

2. Latin yazı sistemini kullanan dillerden alınma deyim ve sözler: *Veni, vidi, vici* (Geldim, gördüm, yendim.); *conditio sine qua non* (Olmazsa olmaz.); *eppur si muove* (Dünya her şeye rağmen dönüyor.); *to be or not to be* (olmak veya olmamak); *l'art pour l'art* (Sanat sanat içindir.); *l'Etat c'est moi* (Devlet benim.); *traduttore traditore* (Çevirmen haindir.); *persona non grata* (istenmeyen kişi) vb.

Mesele falan değildi öyle,
To be or not to be kendisi için;
Bir akşam uyudu;
Uyanmayıverdi. (Orhan Veli Kanık)

madan

ğu gibi

n;

ÜNSÜZ TÜREMESİ

Arapçadan dilimize giren ve özgün biçimlerinde sonunda ikiz ünsüz bulunan kelimeler Türkçede tek ünsüzle kullanılır. Bu kelimeler ünlüyle başlayan ek veya yardımcı fiille kullanıldıklarında sondaki ünsüz ikizleşir:

hak (hakkı), his (hissi), ret (reddi), şer (şerri), tıp (tıbbı), zam (zammi), zan (zannı); af (affetmek), his (hissetmek) vb.

ÜNSÜZLERİN NİTELİKLERİ

Ses yolunda bir engele çarparak çıkan seslere **ünsüz** denir.

❖ *Dilimizde yirmi bir ünsüz vardır: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z*

Ünsüzler ses tellerinin titreşime uğrayıp uğramamasına göre iki gruba ayrılır:

1. Ses tellerinin titreşmesiyle oluşan ünsüzlere yumuşak (ötümlü, tonlu) ünsüzler adı verilir: **b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z**

2. Ses telleri titreşmeden oluşan ünsüzlere sert (ötümsüz, tonsuz) ünsüzler denir: **ç, f, h, k, p, s, ş, t**

ÜNSÜZLERİN NİTELİKLERİ

Ses yolunda bir engele çarparak çıkan seslere **ünsüz** denir.

❖ *Dilimizde yirmi bir ünsüz vardır: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z.*

Ünsüzler ses tellerinin titreşime uğrayıp uğramamasına göre iki gruba ayrılır:

1. Ses tellerinin titreşmesiyle çıkan ünsüzlere **sesli** (‘‘titledi’’) tonlu) ünsüzler adı verilir: **b, c, ç, d, g, ğ, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z.**

2. Ses telleri titreşmediği için çıkan ünsüzlere **sessiz** (‘‘sussuz’’) tonlu) ünsüzler denir: **ç, f, h, k, q, s, ş, t, x, z.**

Kökeni Türkçe olan kelimelerin sonunda b, c, d, g ünsüzleri bulunmaz. Ancak anlam farkını belirtmek üzere ad, od, sac gibi birkaç kelimenin yazılışında bu kurala uyulmaz: ad (isim), at (binek hayvanı); od (ateş), ot (bitki); sac (yassı demir), saç (kıl).

ÜNSÜZLERİN NİTELİKLERİ

Dilimizdeki hac, şad, yâd gibi birkaç örnek dışında, alıntı kelimelerin özgün biçimlerinin sonlarında bulunan yumuşak ünsüzler sertleşir:

 kitap (kitab), sebep (sebeb); bant (band), bent (bend), cilt (cild), etüt (etüd), metot (metod), standart (standard); ahenk (aheng), hevenk (aveng), renk (reng) vb.

Bu gibi alıntılar ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında kelime sonlarındaki sert ünsüzler yumuşar:

 kitap / kitabı, sebep / sebebi; bant / bandı, bent / bendi, cilt / cildi, etüt / etüdü, metot / metodu, standart / standardı; ahenk / ahengi, hevenk / hevengi, renk / rengi vb.

ÜNSÜZLERİN NİTELİKLERİ

Dilimizdeki hac, şad, yâd gibi birkaç örnek dışında, alıntı kelimelerin özgün biçimlerinin sonlarında bulunan yumuşak ünsüzler sertleşir:

 kitap (kitab), sebep (sebeb); bant (band), bent (bend), cilt (cild), etüt (etüd), metot (metod), standart (standard); ahenk (aheng), hevenk (aveng), renk (reng) vb.

Bu gibi alıntılar ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında kelime sonlarındaki sert ünsüzler yumuşar:

 kitap / kitabı, se
etüt / etüdü, me
hevenk / heven

Bazı alıntı kelimelerde yumuşama olmaz:

- ❖ ahlak / ahlakın, cumhuriyet / cumhuriyete, evrak / evrakı, hukuk / hukuku, ittifak / ittifaka, sepet / sepeti, tank / tankı vb.

ÖNEMLİ

ÜNSÜZLERİN NİTELİKLERİ

Çok heceli kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında sonlarında bulunan p, ç, t, k ünsüzleri yumuşayarak b, c, d, ğ'ye dönüşür:

kelep / kelebi; ağaç / ağacı, kazanç / kazancı; geçit / geçidi, kanat / kanadı; başak / başağı, bıçak / bıçağı vb.

Ancak birden fazla heceli olduğu hâlde sonlarındaki ünsüzleri yumuşamayan kelimeler de vardır:

anıt / anıtı, bulut / bulutu, kanıt / kanıtı, ölçüt / ölçütü vb.

Tek heceli kelimelerin sonunda bulunan p, ç, t, k ünsüzleri ise iki ünlü arasında korunur:

ak / akı, at / atı, bük / bükü, ek / eki, et / eti, göç / göçü, ip / ipi, kaç / kaçınıcı, kök / kökü, ok / oku, ot / otu, saç / saçı, sap / sapı, suç / suçu, süt / sütü vb.

Buna karşılık tek heceli olduğu hâlde sonlarındaki ünsüzleri yumuşayan kelimeler de vardır:

but / budu, dip / dibi, gök / göğü, kap / kabı, kurt / kurdu, uç / ucu, yurt / yurdu vb.

Daha fazla...

ÜNLÜ DARALMASI

Türkçede a, e ünlüleri ile biten fiillerin şimdiki zaman çekiminde, söyleyişte de yazımda da a ünlüsü ı, u; e ünlüsü i, ü olur:

**başlıyor (<başla-yor),
oynuyor (<oyna-yor),
doymuyor (<doyma-yor),
izliyor (<izle-yor),
diyor (<de-yor),
gelmiyor (<gelme-yor),
gözlüyor (<gözle-yor) vb.**

Ancak söyleyişteki ı, i ünlüleri yazıya geçirilmez:

**başlayan, yaşayacak,
atlayarak, saklayalı,
atmayalım; gelmeyen,
izlemeyecek, gitmeyerek,
gizleyeli, besleyelim vb.**

Birden çok heceli ve a, e ünlüleri ile biten fiiller, ünlüyle başlayan ek aldıklarında bu fiillerdeki a, e ünlülerinde söyleyişte yaygın bir daralma (ı ve i'ye dönme) eğilimi görülür.

Buna karşılık tek heceli olan demek ve yemek fiillerinde, söyleyişteki i ünlüsü yazıya da geçirilir:

**diyen, diyerek, diyecek,
diyelim, diye; yiyen, yiyerek,
yiyecek, yiyelim, yiye, yiyince,
yiyip vb.**

*Ancak deyince, deyip
sözlerindeki e yazılıştta korunur.*